

Журавльова О. А.,
аспірантка

Zhuravlova Olha,
Phd student

УДК 007:654.195

Створення та діяльність «Радіо Київ» у 1950-х – на початку 1960-х років

The Foundation and Activities of “Radio Kyiv” during the Period of 1950-s – early 1960-s

Попри те, що українське міжнародне іномовлення має 65-річну історію, його діяльність не досліджена повною мірою науковцями. Метою цієї статті є вивчення умов створення та діяльності радіомовлення для закордонної аудиторії в УРСР.

Основним методом для дослідження джерельної бази було обрано історичний, який передбачає вивчення об'єктів у хронологічній послідовності, а також аналіз документів. Як різновид історичного методу використано архівне дослідження. Також застосовувались бібліографічно-описовий, проблемно-тематичний та жанрово-стилістичний методи.

На основі архівних матеріалів проаналізовані основні історичні етапи діяльності «Радіо Київ» у період «холодної війни». У статті окреслено передумови створення української редакції, її організаційна структура від початку мовлення у 1950 р. до першої половини 1960-х рр.

Ключові слова: іномовлення; радіомовлення; «Радіо Київ»; УРСР; пропаганда; «холодна війна».

In spite of more than 65-years history of Ukrainian international radio broadcasting, its activities have not been completely studied by the scientists. The main objective of the paper is to investigate the background of foundation and radio broadcasting activities for the foreign audience in the Ukrainian SSR.

The historical method, providing the study of objects in chronological sequence, has been chosen as the main method for study of the source base. Particularly, an archive investigation has been used as a kind of historical method as well as documents analysis. Theoretical analysis and synthesis, bibliographic and descriptive, problematic and thematic, genre and stylistic methods have been also used.

As the result of the study, there have been depicted the background of “Radio Kyiv” foundation, its activities from the beginning of broadcasting from 1950s to the early 1960-s, including the post-war years and the period of so-called “Khrushchev’s Thaw” in the Soviet Union.

The radio station functioned in the system of the USSR media. It was completely subordinated to the government authorities and worked for the purposes of propaganda and counterpropaganda for the foreign audiences. In spite of the fact that international broadcasting provided information in a language of a target audience, for the first 12 years since “Radio Kyiv” appeared there had been used Ukrainian language and propaganda had been made for the Ukrainian speaking emigrants of North America and West Europe. A special attention was paid to Canada, where a large Ukrainian diaspora was presented.

The main principles of “Radio Kyiv” activities both as a part of external soviet propaganda and peculiarly as a separate republican editorial board have been considered in the conclusions. The author has chosen the valuable facts for the history of journalism study as well as the topic materials, genres, management and authors personnel, and the audience of the Ukrainian radio station.

Keywords: international broadcasting; «Radio Kyiv»; the Ukrainian SSR; propaganda; Cold War.

Вступ. Українське радіомовлення відіграло важливу роль у веденні пропаганди Радянського Союзу в період «холодної війни» (1946–1991 рр.), а також створило базу для іномовлення вже незалежної України.

Вивчення історії та специфіки вітчизняного іномовлення є важливим та актуальним для інформаційної безпеки держави. Незважаючи на 65-річну історію існування української служби іномовлення, її діяльність не була достатньо





досліджена у роботах радянських науковців і досі залишається поза увагою сучасних учених.

Теоретичне підґрунтя. Дослідженням міжнародного мовлення займалися радянські науковці П. Гуревич, В. Дубровін, А. Панфілов, В. Ружников, О. Шерель. А. Панфілов зазначає, що міжнародне радіомовлення – це специфічна форма діяльності, яка полягає у підготовці та випуску радіопередач, призначених для слухачів в інших країнах, з метою здійснення на них певного політико-ідеологічного впливу. Також дослідник ставить в один синонімічний ряд терміни «міжнародне радіомовлення» та «іномовлення», «радіомовлення на зарубіжні країни», «зовнішнє радіомовлення», «зарубіжне радіомовлення». Основними його відмінностями від внутрішнього мовлення називає більшу політичну заостреність, брак «чисто розважальних», «чисто інформаційних», «чисто рекламних» передач [1, 6–8].

Окремі аспекти діяльності «Радіо Київ» (ефірна назва радіостанції до проголошення незалежності України) дослідила Н. Скофенко у своїй дисертаційній роботі «Роль средств внешнеполитической информации УССР в освещении международной деятельности республики (1981–1986 гг.)» (захищена у 1991 р.).

Діяльність українського міжнародного радіомовлення була частково висвітлена у кандидатській дисертації Л. Павленко «Всесвітня служба радіомовлення України: тематика та структура радіопрограм» (захищена у 2010 р.). Авторка дослідила діяльність радіостанції у 1991–2008 рр. та охопила деякі аспекти історії. Вона виділяє чотири групи дослідників міжнародного радіомовлення: 1) російськомовні дослідження радянської доби; 2) українськомовна наукова література та публікації в періодичній пресі, що побачили світ у незалежній Україні; 3) сучасна російська наукова література; 4) наукова та мемуарна література авторів із США та Великобританії різних історичних періодів.

Про іномовлення певною мірою згадували у своїх працях сучасні українські дослідники В. Лизанчук, О. Гоян, О. Гресько, І. Мащенко, В. Миронченко, М. Нагорняк, В. Полковенко, Г. Почепцов.

У 2004 р. в Інституті журналістики видано книгу «Історія національного радіофіру: архівні матеріали (1942–1969)» (упорядник Н. Сидоренко), в якій зібрано документи відомчого архіву Національної радіокомпанії України (постанови, накази, довідки та ін.) переважно щодо діяльності внутрішньореспубліканських редакцій. Автори передмови до видання зазначають, що частина архівних документів стосовно Українського радіо нині зберігається у Москві. Але і там, за даними науковців, немає окремого сховища з історії радіожурналістики [2, 10].

Зазначимо, що у своїх дослідженнях автори, особливо сучасні українські, як джерела переважно використовують науково-навчальну літературу, офіційні документи, програми і тексти передач. Водночас, майже неопрацьовані великі масиви архівних документів.

Метою статті є вивчення умов створення, специфіки та історії діяльності українського радіомовлення для закордонної аудиторії на основі раніше недосліджених архівних документів.

Стаття ставить перед собою такі завдання: 1) розкрити основні історичні етапи українського міжнародного радіомовлення у післявоєнні роки та у період так званої «хрущовської відлиги» (1956–1964 рр.); 2) з'ясувати організаційну структуру «Радіо Київ»; 3) проаналізувати тематику та жанри матеріалів, які виходили в ефір.

Методи дослідження. При опрацюванні літератури та документів застосовувалися бібліографічно-описовий, порівняльно-історичний, проблемно-тематичний, жанрово-стилістичний методи, аналіз та синтез. Основним методом для дослідження джерельної бази обрано історичний метод, який передбачає вивчення об'єктів у хронологічній послідовності, а також аналіз документів. Зокрема застосовується архівне дослідження як різновид історичного методу.

Використовуючи історичний метод, виділено періоди вивчення українського іномовлення відповідно до загальноприйнятої періодизації історії України ХХ ст.: повоєнні роки (1945–1956), «хрущовська відлига» (1956–1964), період «застою» (1965–1985), «перебудова» та розпад СРСР (1986–1991).

Враховуючи, що іномовлення було створено в 1950 р., автор об'єднує післявоєнний період, коли лідером СРСР був Йосип Сталін, та період «хрущовської відлиги», пов'язаний з керівництвом Микити Хрущова. Таким чином, перший період дослідження охоплює 14 років (1950–1964 рр.). Він також збігається з періодом кризи та ескалації у «холодній війні» – світовому ідеологічному протистоянні між Радянським Союзом, з одного боку, та США, країнами Заходу і їх союзниками – з іншого, яке тривало з середини 1940-х до початку 1990-х рр. Цей період характеризується посиленням діяльності радянського іномовлення на інші країни та, у свою чергу, міжнародних радіостанцій на СРСР (Голос Америки, Радіо Свобода, Бі-бі-сі тощо).

Джерельною базою дослідження виступають матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України): документи фондів про діяльність редакції, нормативно-правові акти, тексти передач, листи і відгуки слухачів. За даними сайту ЦДАВО, кількість справ у фонді Державного





комітету УРСР з питань радіомовлення і телебачення (№ 4915), який координував роботу Українського радіо, сягає 15657 [3]. Це матеріали щодо різних напрямів діяльності радіо у 1941–1991 рр. Всього автором опрацьовано понад 220 справ, за досліджуваний період – більше 75.

Результати дослідження. Українське радіомовлення для закордонної аудиторії з'явилося лише через 21 рік після створення регулярного центрального іномовлення у Москві в 1929 р.

Вперше в ефір радіопередачі для українців, що проживають за кордоном, вийшли 1 листопада 1950 р. Мовлення велося з Києва на Північну Америку та Західну Європу лише українською мовою щоденно протягом двох годин. Для порівняння, перед початком Другої світової війни центральне московське радіо мовило на зарубіжні країни 13 мовами: англійською, французькою, німецькою, італійською, іспанською, румунською, фінською, шведською, чеською, китайською, угорською, болгарською та сербською [4, 189]. Уже за шість років кількість мов збільшилася до 40, а середньодобовий обсяг мовлення становив 113 год., у тому числі 14 год. 15 хв. із союзних республік. У 1956 р., крім УРСР, на закордон мовили Азербайджан, Вірменія, Латвія, Туркменістан, Узбекистан, Естонія [4, 288–289]. Інші країни, які після Другої світової війни стали країнами соціалістичного табору, також впровадили своє іномовлення значно раніше УРСР: Болгарія – 1933 р., Чехословаччина – 1936, Угорщина – 1946 [5].

«Увага! Говорить Київ! Починаємо передачу для українців, що перебувають за кордоном. Слухайте наші передачі щодня на хвилі 31.02 метра, повторюємо: на хвилі 31.02 метра: вранці з 7 годин до 7 годин 45 хвилин за московським часом, вдень – з 15 години до 15 години 44 хвилин за московським часом, увечері – з 20 години 15 хвилин до 20 години 58 хвилин за московським часом.

В сьогоднішній передачі ви почуєте: вісті по Радянському Союзу, міжнародні новини і статтю під назвою: «Трюгве Лі – підголосок американських імперіалістів (Трюгве Гальвдан Лі – генеральний секретар ООН в 1946–1952 рр. – О.Ж.)» [6, арк. 4]. Саме так звучали перші позивні Українського радіо. Перша передача була спрямована на США і Канаду, друга і третя – на Західну Європу.

Спочатку іномовлення планували розпочати ще 1 вересня, але фактично з організаційних причин почали виходити в ефір з 1 листопада [7, арк. 283]. Про роботу співробітників редакції (Ф. І. Венгеров, А. Д. Заболотна, Р. С. Агранович, відповідальний редактор А. Л. Хавін та ін.) згадувалося у наказах Комітету ще за січень 1950 р. [8, арк. 15, 19].

Сформувавши редакцію передач для українців, які проживають у зарубіжних країнах, було

ухвалено на засіданні Комітету 16 червня 1950 р. [9; арк. 114–121]. Одночасно було запропоновано затвердити таку структуру та штат:

- адміністративно-господарський персонал (старший бухгалтер – 1; кур'єр – 1; секретар – 1; шофер легкової машини – 1);
- персонал радіомовлення (заступник Голови Українського Комітету радіоінформації з іномовлення, головний редактор редакції – 1; заступник головного редактора – 1);
- редакція передач про міжнародне життя (відповідальний редактор – 1; редактор – 1);
- редакція передач про внутрішнє життя країни (відповідальний редактор – 1; старший редактор – 2; редактор – 3; оглядач з питань внутрішнього життя – 1; редактор позастудійних передач – 1; літературний редактор – 1);
- редакція музичних передач (старший редактор – 1);
- обслуговуючий персонал (випусковий – 1; технік звукооператор – 1; технік телетайпіст – 1; друкарка – 2; диктор вищої кваліфікації – 2; перекладач – 2).

Таким чином, мало бути 26 співробітників у штаті іномовлення. Уже в 1958 р. у структурі іномовлення було 45 чоловік, загальна кількість виконавчого персоналу в Комітеті налічувала 395 чоловік [10, 26–27]. Незмінним керівником іномовлення за весь досліджуваний період був Степан Лукич Бухтяк (заступник голови Комітету радіоінформації з іномовлення; пішов на пенсію у 1977 р.).

Показники обсягу мовлення у різних документах за один рік дещо відрізняються. Згідно з підсумковими даними щодо діяльності радіо в одній із довідок, обсяг мовлення у 1958 р. зріс до 4 год. 30 хв., у 1960 – до 5 год. 30 хв. [11, арк. 68]. До 1964 р. «Радіо Київ» мовило по 6 год. щоденно.

Підпорядковувалося управління іномовлення, як і інші редакції радіо, спеціальному органу виконавчої влади, відповідальному за інформаційну політику в УРСР, створеному у 30-х рр. ХХ ст. Його перейменовували чотири рази протягом досліджуваного періоду: 1949–1953 – Комітет радіоінформації при Раді Міністрів УРСР; 1953–1957 – Головне Управління радіоінформації Міністерства культури УРСР (Уккратдіо); 1957–1962 – Комітет з радіомовлення і телебачення при Раді Міністрів УРСР; 1962–1965 – Державний Комітет Ради Міністрів Української РСР з радіомовлення і телебачення. Його керівником з 1949 до 1978 р. був Микола Артемович Скачко.

Протягом 14 років дещо змінювалася назва та структура редакцій іномовлення. Так, у 1957 р. радіостанція згадується як Управління радіомов-





лення на зарубіжні країни. У його структуру входило чотири редакції: випуску (диктори та випускові), мовлення на Канаду, мовлення на Європу, мовлення на Латинську Америку, а також друкарське бюро міжнародних матеріалів та три відділи (радіоперехватів, телетайпний, листів зарубіжних слухачів).

У документах за 1958 р. згадуються вже тільки чотири структурні підрозділи мовлення на зарубіжні країни: головна редакція мовлення на Канаду, головна редакція мовлення на Європу, телетайпна та друкарське бюро. А в 1960 р. в управлінні іномовлення виділяли такі структурні підрозділи: висвітлення життя Радянської України, мовлення на США і Канаду, мовлення на Західну Європу; два відділи – телеграфу та радіоперехватів.

У 1962 р. знову запроваджена нова структура управління радіомовлення на зарубіжні країни з трьома головними редакціями: інформації, спрямованих і спеціальних передач.

Важливою подією цього періоду є запуск мовлення англійською мовою у вересні 1962 р. Це рішення було прийнято відповідно до Постанови ЦК КП України «Про дальше поліпшення радіомовлення і телебачення в Українській РСР» від 23 червня 1962 р. та «Заходів по виконанню вказівок М. С. Хрущова з приводу поліпшення роботи радіомовлення і телебачення», затверджених Постановою ЦК КП України 25 травня 1962 р. [12, арк. 102]. Як зазначає дослідниця Л. Павленко, це сталося «після численних невдалих намагань наблизити етнічне за своєю суттю мовлення з України до загальноприйнятих у світі стандартів іномовлення, які блокувалися у Москві державними контрольними органами» [13, 44].

Спочатку головною аудиторією передач англійської редакції була визначена молодша генерація емігрантів. Згодом, на основі листів слухачів, було визначено, що інтерес до Радянської України виявляє не лише молодь українського походження, а й представники різного віку, соціальних верств та країн [14, арк. 141]. Тобто потенційною аудиторією стало також корінне населення.

30-хвилинні передачі англійською мовою транслювалися з Києва двічі на тиждень з повтором. Це були такі рубрики, як «Новини, цифри і факти про Україну», цикл розповідей «Чи знаєте ви Україну?», радіожурнал «Молодіжний калейдоскоп», передачі «Поштова скринька», «Музика на ваше замовлення» та ін. У 1964 р. у зв'язку зі святкуванням 150-річного ювілею від дня народження Т. Г. Шевченка була проведена вікторина серед радіослухачів. Тексти передач іноземними мовами з'являються в архіві лише з 1971 р.

Загалом, наприкінці 60-х рр. «Радіо Київ» слухали у 38 країнах світу [15, арк. 66]. Редакція

отримувала листи з Канади, США, країн Латинської Америки (Бразилія, Панама, Аргентина, Мексика, Венесуела, Куба), Європи (Англія, Франція, Бельгія, ФРН, Австрія, НДР, Польща, Чехословаччина), а також із Нової Зеландії та Індонезії.

Водночас керівництво Комітету неодноразово повідомляло про складності у налаштуванні трансляцій програм на закордон. Про технічні проблеми свідчать численні документи та листи слухачів.

На початку 1960 р. Комітет звернувся до ЦК КПУ з проханням посприяти поліпшенню чутності, оскільки після звернення до Союзного Комітету та Міністерства зв'язку ситуація не покращилася. Як зазначалося, «питання це набирає тим більшої гостроти, якщо йдеться про основний, давно популярний серед слухачів відрізок нашого мовлення на Америку (4.30–6.00), тому що інший відрізок мовлення на згаданий напрям (7.00–8.30) через відсутність належних радіопередач і досі позбавлений будь-якої дієвості» [16, арк. 2].

Тематична спрямованість та основні напрями роботи «Радіо Київ» були зумовлені зовнішньою та внутрішньою політикою Радянського Союзу. Спрямованість мовлення вмотивовувалася політико-ідеологічними потребами офіційної влади. Основними регіонами мовлення були ті, де проживала найбільша кількість українських емігрантів та переміщених осіб (Канада, США, Західна Європа). «Мовлення на США і Канаду – це головний наш напрямок. В цих країнах передачі з Києва широко популярні серед українців, а їх проживає там близько двох мільйонів... Наші програми слухають також росіяни та білоруси», – зазначав голова Комітету УРСР М. А. Скачко у зверненні до керівника Держкомітету СРСР С. В. Кафтанова для пояснення необхідності терміново покращити чутність трансляцій у цьому регіоні [17, арк. 135].

Мета діяльності мовлення була неодноразово описана у документах: пропаганда комунізму, радянського способу життя та ведення контрпропаганди, зокрема проти так званих «ворожих станцій» країн Західного блоку (Голос Америки, Радіо Свобода, ВВС та ін.).

Діяльність редакцій суворо контролювалася як керівництвом Комітету, так і вищими органами влади, зокрема відділом пропаганди і агітації Центрального Комітету Комуністичної партії України. Про це свідчать численні листування з ЦК КПУ, Радіо Міністрів УРСР, Держтелерадіо СРСР, в яких брався дозвіл на трансляцію тих чи тих матеріалів, висвітлення тем та подій. І, безумовно, від цих органів влади надсилалися вказівки співробітникам Комітету.





«З року в рік підвищується ідейно-політичний і художній рівень радіопередач. Зростає оперативність і переконливість пропаганди радянського способу життя в показі незаперечних переваг соціалістичного ладу над капіталістичним, в роз'ясненні активної миролюбної зовнішньої політики СРСР, у викритті ворожої антирадянської пропаганди. Цьому сприяє постійна увага, яку приділяє мовленню на зарубіжні країни відділ пропаганди і агітації ЦК КП України. Відповідальні працівники відділу двічі детально перевіряли роботу творчого колективу Управління мовлення на зарубіжні країни, що дало можливість позбутися істотних недоліків», – йшлося у звіті про діяльність радіо за 1961–1966 рр. [15, арк. 69].

Для різних країн враховували їх специфіку і тексти передач відрізнялися. Як зазначає дослідниця Л. Павленко, українське радіо, як і всі станції радянського іномовлення, застосовувало технологію програмування «за країнознавчим принципом». Відповідно до цієї технології, окремі блоки ефіру залежно від прямої мовлення на визначені регіони мали різні розклади передач (за тематикою, за складом програмних елементів, темпом мовлення). Радянська пропаганда намагалася враховувати особливості аудиторії в різних країнах, аби якнайкраще реалізувати свої завдання [13, 164–165].

Л. Павленко зазначає, що авторам передач для США і Канади були дозволені «мінімальні прояви українського націоналізму». Це робилося для того, щоб продемонструвати аудиторії у цих регіонах переваги життя в Радянській Україні.

Журналіст, представник трудової міграції і робітничого руху в Канаді Степан Мацієвич характеризував передачі з Києва на Канаду та США так: «передачі хороші, люди їх люблять. Найпопулярніші: «легка музика» – народні пісні, уривки з оперет, опер, виступів артистів і т. д. Дуже популярні: репортажі із сіл. Оце так глибоко розчулює людей, що вони плачуть не тільки, коли слухають по радіо, але навіть коли читають у газеті» [18, арк. 32].

Передачі для країн Європи за ідеологічними характеристиками були подібнішими до програм для слухачів-жителів СРСР [13, 165].

Проблематика передач не виходила за межі загальної інформаційної політики СРСР. Як згадувала у своєму інтерв'ю коментатор іномовлення Тамара Володимирівна Шаповалова, співробітниця радіо з 1959 року, запис у студії відбувався із наперед підготовленими текстами, які перед цим вичитували оглядачі; авторський матеріал візувався у вищих інстанціях.

«В ефірі вже лунав «остаточний результат», доопрацьований, врегульований, ідеологічно підтверджений... І ніхто не мав права відхилитися

хоч на йоту, допустити якоесь банальне коригування», – розповідала коментатор.

Це також стосувалося і текстів гостей студії, коли співрозмовник мусив неодмінно «слово у слово» прочитати з аркуша затверджений матеріал. «Узгоджувати з керівництвом такі тексти з усіма розділовими знаками завжди було важко, чіплялися і претензії висловлювали чи не до кожної букви. Спробуй після цього втручання озвучити текст бадьоро, свіжо й невимушено, ніби ділишся своїми думками, що йдуть з глибини серця» [19; 162].

Поширеною була практика, коли редактори самостійно готували тексти і пропонували їх озвучити гостям як власні.

Типова для всіх редакцій тематика програм була сформована у «Плані основних матеріалів» на березень 1960 р. Держкомітетом з радіомовлення і телебачення СРСР [20, арк. 86–93]. Це «показ миролюбних прагнень радянського народу, пропаганда видатних завоювань, показ зростаючого матеріального і культурного рівня життя колгоспного селянства». Окремо для різних регіонів передбачалися такі теми пропаганди іномовлення Радянського Союзу:

– країни Заходу: пропаганда мирної, творчої діяльності радянського народу, переваг радянського способу життя. Показ успішного виконання семирічного плану, основні економічні завдання СРСР – наздогнати і перегнати найбільш розвинені капіталістичні країни у виробництві продукції на душу населення;

– країни Сходу: показ безкорисливої і широкої допомоги Радянського Союзу слаборозвиненим в економічному відношенні країнам. Пропаганда успіхів радянських середньоазіатських республік

– соціалістичні країни: пропаганда швидкого зростання економічної могутності Радянського Союзу; зміцнення економічних і культурних зв'язків Радянського Союзу з усіма соціалістичними країнами. Пропаганда успіхів СРСР у мирному змаганні з США.

Автори використовували різноманітні жанри: бесіди, виступи, інтерв'ю, розповіді, нариси, репортажі, новини, коментарі та вікторини. У програмах іномовлення були такі рубрики: радіожурнали «По Радянській Україні», «У світі науки і техніки», портрети радянських людей (нариси про життя і побут радянських людей), спортивні огляди, виступи оглядачів на промислові теми. В ефірі звучали програми: радіопанорама «Україна сьогодні», «На теми дня», «Поштова скринька», «Сторінка для жінок», музичні, дитячі передачі та ін.

Перед мікрофоном виступали відомі державні і громадські діячі, вчені, спеціалісти, письменники, митці. Широко використовувалися інтерв'ю з зарубіжними гостями, які відвідували Україну.





Серед відомих авторів та гостей ефіру «Радіо Київ» можна назвати публіциста Дмитра Прилюка, письменників Павла Тичину та Платона Воронька, науковця Бориса Патона (президент Академії наук з 1962 р.), народну артистку СРСР Євгенію Мірошніченко, художника Георгія Меліхова, директора кіностудії Довженка Василя Цвіркунова.

Контрпропаганда полягала в тому, що готувалися спеціальні матеріали відповідно до подій та тенденцій у світі, подавалися спростування даних закордонних ЗМІ. Наприклад, у 1964 р., були надані такі вказівки щодо заходів контрпропаганди: «систематично спростовувати наклепницькі заяви керівництва КПК (Комуністична партія Китаю – О.Ж.) на радянську країну, КПРС і світовий комуністичний рух (по суті, без зазначення конкретної адреси, прізвищ керівників КПК), показувати, до якого падіння дійшли китайські догматики та інші відщепенці. Встановити постійний контроль за радіопередачами, що ведуться з Китаю російською мовою, і регулярно інформувати про ці передачі ЦК КП України» [21, арк. 39].

Попри те, що в офіційних звітах керівництво київського радіо звітувало про виконання планів, у листуванні з органами влади часто згадувалося про проблеми українського іномовлення. Одна з головних – погана чутність передач. Окрім того, співробітники радіостанції скаржилися на недостатнє технічне оснащення редакцій, неоперативність подання новин. Останній недолік керівник іномовлення Степан Бухтяк у виступі на одній з нарад Держкомітету УРСР у 1963 році пояснив так: «...майже нема дня, коли Москва не давала б нам інформації із запізненням, тобто зі словом вчора. Це стара претензія, і ми її найближчим часом знову заявимо союзному іномовленню, щоб давали вчасно» [22, арк. 52]. Ця проблема була зумовлена тим, що для київської редакції основними джерелами міжнародної інформації були повідомлення центрального інформагентства ТАСС та офіційної московської преси.

Також голова Комітету М. А. Скачко говорив про те, що співробітникам, які працюють на зарубіжного слухача, «треба краще вести це діло, більш систематично, більш настирливості треба в пропаганді наших досягнень, в пропаганді дійсного стану в народному господарстві», наголошуючи, що «політика сьогодні значно складніша і треба серйозніше ставитися до пропаганди взагалі» [22, арк. 37, 41].

Висновки. Засоби масової інформації в СРСР були частиною партійного апарату та виконували його завдання. Українське іномовлення, відповідно, діяло у межах цілей радянської влади, його робота була тісно пов'язана із внутрішньо-

політичними та міжнародними подіями. Радіомовлення було вагомим засобом в ідеологічному протистоянні, одним з інструментів «холодної війни».

Українське іномовлення розпочало свою роботу значно пізніше від центрального московського радіо – у 1950 р. Перші 12 років мовлення велося лише українською мовою. Обсяги іномовлення зросли з 2 годин у рік створення до 6 годин у 1964 р. У 1962 р. відбулася значна подія – відкриття англомовної редакції. Також на початку 60-х рр. велася підготовка до відкриття мовлення з Києва німецькою мовою на Західну Німеччину.

Передачі «Радіо Київ» були спрямовані на Канаду, США, країни Західної Європи. Їх слухали у майже 40 країнах світу на різних континентах, про що свідчили листи слухачів до редакції. Водночас, через технічні питання виникали серйозні проблеми із чутністю у країнах мовлення.

Роботі українського радіо був притаманний бюрократизм, протягом років багато разів змінювалася назва та структура іномовлення. Незмінним було керівництво: протягом 27 років редакцію для зарубіжних слухачів очолював Степан Бухтяк, а Державним Комітетом, що регулював роботу радіо, 29 років керував Микола Скачко.

У передачах готувалися різноманітні за формою та жанрами матеріали: огляд газет, новини, інтерв'ю, репортажі. Авторами та гостями іномовлення були відомі публіцисти, письменники, науковці, політичні, громадські, культурні діячі. До «Радіо Київ», як і всієї системи ЗМІ, застосовувалася жорстка цензура. Зміст програм іномовлення суворо контролювався керівництвом, був зумовлений політикою СРСР. У пропагандистських матеріалах розповідалося про позитивні сторони радянського способу життя, переваги соціалізму над капіталізмом, про «миролюбну політику» радянської влади. Велася контрпропаганда – готувалися спеціальні матеріали у відповідь на «ворожі голоси», події у країнах мовлення.

Список літератури

1. Панфилов А. Радиовойна: История и современность. Очерки о внешнеполитической радиопропаганде фашистской Германии, США, Англии и ФРГ / А. Панфилов. – М.: Искусство, 1984. – 239 с.
2. *Історія національного радіоефіру: архівні матеріали (1942–1969)* / упоряд. Н. М. Сидоренко: Інститут журналістики. – К., 2004. – 115 с.
3. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України* [Електронний ресурс] / сайт архіву. – Режим доступу: <http://tsdavo.gov.ua/4/stocks/62572548/> (дата звернення: 01.09.2016).
4. Гуревич П. С. Советское радиовещание. Страницы истории / П. С. Гуревич, В. Н. Ружников. – М.: Искусство, 1976. – 382 с.





5. *Эфир друзей*: сб. ст. / Гос. комитет СССР по телевидению и радиовещанию. – М. Искусство, 1977. – 208 с.
6. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 1, спр. 807, 177 арк.
7. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 1, спр. 61, 319 арк.
8. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 1, спр. 59, 564 арк.
9. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 1, спр. 62, 262 арк.
10. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 2, спр. 1912, 50 арк.
11. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 3 спр. 2854, 176 арк.
12. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, Том 3 спр. 3139, 118 арк.
13. Павленко Л. Г. Всесвітня служба радіомовлення України: тематика та структура радіопрограм: дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.01 / Павленко Людмила Григорівна; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. – К., 2010. – 191 арк.
14. ЦДАВО України, ф. 4022, оп. 1, т. 3, спр. 4022, 394 арк.
15. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 4, спр. 4337, 125 арк.
16. ЦДАВО України, ф. 4915, оп.1, т. 2, спр. 2516, 144 арк.
17. ЦДАВО України, ф. 4915, оп.1, т. 2, спр. 2204, 150 арк.
18. ЦДАВО України, ф. 4915, оп.1, т. 2, спр. 1546, 328 арк.
19. Агакарян С. З її голосу світ чує Україну / С. Агакарян // Журналістика: науковий збірник / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут ж-ки. – К, 2006. – Вип. 5 (30). – С. 157–168.
20. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 2, спр. 2778, 121 арк.
21. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 3, спр. 3717, 272 арк.
22. ЦДАВО України, ф. 4915, оп. 1, т. 3, спр. 3438, 71 арк.

Журавлёва О. А.

Создание и деятельность «Радио Киев» в 1950-х – начале 1960-х годов

Несмотря на то, что украинское международное иновещание имеет более чем 65-летнюю историю, его деятельность не исследована в полной мере учеными. Целью данной статьи является изучение предпосылок создания и деятельности радиовещания для зарубежной аудитории в УССР.

Основным методом для исследования источниковой базы был выбран исторический, который предусматривает изучение объектов в хронологической последовательности. В частности, применяется архивное исследование как разновидность исторического метода и анализ документов. Также использованы теоретический анализ и синтез, библиографически-описательный, проблемно-тематический, жанрово-стилистический методы.

На основе архивных материалов проанализированы основные исторические вехи деятельности «Радио Киев» в период «холодной войны». В статье обозначены предпосылки создания украинской редакции, ее организационная структура с начала вещания в 1950 году до первой половины 1960-х годов.

Ключевые слова: иновещание; «Радио Киев»; УССР; пропаганда; «холодная война».

